

a spectes íntims (entrevista a Josep M.ª Jujol, fill)

Q. Com a fill de Josep M. Jujol la seva experiència directa probablement pot acostar-nos a les facetes més íntimes del personatge. Podríem començar tractant precisament el tema de les relacions de Jujol amb els seus propis fills; sembla que l'aspecte pedagògic era molt acusat. En alguna ocasió vostè ha explicat, per exemple, com li agradava inventar-se contes en els quals la trama acabava essent, de fet, un pretext per tal de transmetre tot un conjunt de coneixements relacionats amb la història, la geografia, la botànica, etc.

JMJ. Sí, en els seus contes mai no acostumaven a sortir-hi éssers fantàstics, sinó personatges humans que feien servir mitjans humans.

Nosaltres vivíem en aquest pis de la Rambla de Catalunya on Jujol tenia l'habitatge, el despatx i l'estudi. Sovint, mentre projectava, la seva filla irrompia a l'habitació i s'asseia al seu costat. Ell sempre deixava la feina i li explicava els dibuixos que estava fent. Li allargava paper i li ensenyava a dibuixar, i tot l'ambient es convertia en un ambient de dibuix.

De fet, Jujol era fill d'un mestre, d'un bon mestre. Aquest sentit didàctic, doncs, possiblement el va heretar del seu pare. Quan explicava qualsevol cosa procurava acompanyar l'explicació amb el dibuix. Valorava molt aquest suport visual. Una tècnica —imatge i paraula— que no requeria projector d'imatges: ell mateix anava «projectant» en dibuixos tot el que explicava.

Per això els seus primers alumnes, els que el varen conèixer en la plenitud de la seva forma física, van veure en ell una renovació pedagògica. Era un professor que plasmava gràficament

tot el que ensenyava. Amb una qualitat gairebé fotogràfica reproduïa, de memòria, els mínims detalls d'una obra d'art. La pissarra «no parava». És una llàstima que després totes aquelles lliçons s'esborressin...

D'aquella immensa quantitat de dibuixos efímers, només en queda una fotografia que conservem emmarcada aquí.

q. Potser un dels aspectes més equívocs de Jujol —provocat, en gran part, pel coneixement que tenim de les seves estrictes conviccions religioses— és el de la seva serietat; una imatge que contrasta no només amb la seva desinhibida fantasia creadora sinó també amb un cert to sarcàstic i irònic present en moltes de les seves converses.

J.M.J. Jujol era un home seriós, profundament seriós. Però alhora era molt optimista, alegre i irònic. De fet, era un home ple de contradiccions. A diferència del que és habitual en les relacions socials, acostumava a ser terriblement seriós amb els qui no eren de la seva família o del seu entorn i especialment divertit amb els qui constituïen el seu cercle més íntim. El Jujol del carrer era un, el de casa un altre, si bé la ironia sempre hi era present.

q. A ell li va tocar viure en una època difícil, plena de tensions. Malgrat les seves profundes conviccions, però, sembla que sempre es va inclinar per una certa independència personal i pel respecte per la llibertat dels altres. De fet, és com si existís un doble vessant en Jujol; una característica comuna, d'altra banda, a tota una part de la cultura catalana conservadora, arrelada, atàvica i catòlica per

una banda, però també fantasiosa, lliure, descontrolada, irracional i poc amant d'imposicions.

J.M.J. Sí. Suposo que més que trets d'una època són trets d'un cert tipus de caràcter.

Jujol, per sobre de simpaties religioses o polítiques, valorava, sobretot, l'educació, la correcció i la dignitat. Però, certament, la contradicció i el contrast existien. Ell creia que hi havia coses immutables —«clàssiques», si es vol— sobre les quals es podien edificar unes altres de caràcter més original i innovador. En alguns esbossos escultòrics que feia per a figures religioses, crec que s'hi pot descobrir una bona part del que intento explicar. Són figures amb cara i cànons clàssics però amb uns vestits desbordants. Aquesta maqueta de la Verge del Roser que conservem aquí pot servir per il·lustrar-ho. L'escultura és totalment clàssica, seguint el model barroc, però damunt les vestidures Jujol afegeix lletres, caps de claus, crea relleus nous i acaba transformant-les en una explosió de formes i colors. Aquest quadre n'és un altre exemple clar: la figura de la Verge amb el nen. Les cares conserven una línia eminentment clàssica, però el vidre que les protegeix registra l'aparició de tot tipus de ramificacions i d'ornaments pictòrics. De fet, és com si en el caràcter i l'obra de Jujol les estructures convencionals hi fossin transformades, violentades, però no refusades.

q. Una aproximació superficial podria presentar Jujol com una persona senzilla i simple, de caràcter rural i amb una creativitat sorgida d'un cert primitivisme personal. Malgrat tot, això no es correspondria amb la realitat. Sabem que Jujol posseïa una gran cultura, que escrivia i parlava llatí i que va estudiar italià. A més, tenia grans coneixements de filologia i lingüística, així com d'història i arqueologia. Fins a quin punt s'ha valorat poc aquesta faceta intel·lectual del seu pare?

J.M.J. Jujol no era gens orgullós. Per això no sabia fer ostentació dels seus coneixements. És veritat que aleshores les carreres eren molt més humanístiques que ara, però Jujol sempre va voler aprofundir i mantenir els coneixements adquirits. L'estudi del llatí no provenia d'una actitud erudita sinó del seu interès per explorar el llenguatge —el castellà, el català i l'italià—.

De fet, ell estava contra la normativa de Pompeu Fabra perquè en molts casos aquest menyspreava la font, l'origen de les paraules, i, per tant, els seus vestigis.

q. És possible que aquest interès per l'idioma l'acostés al camp literari. Sabem que va escriure uns quants articles, alguns dels quals es van publicar.

J.M.J. Sí, però Jujol no era cap literat. És veritat que havia escrit alguns poemes per a la seva dona, però eren de caràcter íntim i han de quedar dins l'àmbit del que és estrictament familiar. També havia iniciat una tasca d'investigació per escriure un llibre sobre la catedral de Tarragona, però mai va arribar a fer-ho. El que sí que va escriure foren alguns textos, gairebé tots per encàrrec, per a publicacions com «La veu de Catalunya», «Tarragona», «La Creu», etc.

Recordo un article que es deia «El mejor punto de vista», que va escriure el 1946 per al Butlletí de la Confraria de Sant Magí. El van publicar amb algunes errades d'impremta i ell es va dedicar a corregir-lo sobre la mateixa publicació.

q. Jujol sempre va mostrar una gran preocupació per la història. Malgrat tot, mai no ha quedat del tot clara la seva opinió respecte a corrents com els del Moviment Modern, o el GATPAC a Espanya, la trajectòria dels quals —en el temps— era paral·lela a la seva pròpia.

J.M.J. Aquest és un punt que sempre m'ha interessat. La veritat és que mai vam tenir cap

conversa específica sobre el tema, és a dir, sobre una possible comparació entre la seva obra i la de l'arquitectura racionalista.

Això sí, a través de fragments, lligant caps, crec que puc assegurar que ell es considerava especialment lligat a la seva terra i al seu món... a la Mediterrània.

Valorava el barroc, el barroc rural; no tant el decorativisme dels altars com el de les masies amb els seus esgrafiats. Creia que la modernització havia de venir d'un món personal i arrelat. El racionalisme, el moviment modern, no deixaven de ser corrents «importats» d'una Europa més disciplinada, rígida i freda, allunyada d'aquest món vital i subjectiu que representava per a ell la nostra cultura.

q. De fet, en moltes ocasions s'ha parlat de l'amor que sentia Jujol pels seus orígens i pel Camp de Tarragona. Un paisatge que ell definia com «adust, sec, rocós i serè», però que al mateix temps era, per a ell, especialment ric en suggerències...

J.M.J. Per a ell, Tarragona era la llum, aquesta especial lluminositat que proporciona als seus habitants una estranya sensibilitat. Tot i que sentia predilecció per Tarragona, el seu interès pel paisatge era constant i segurament anava lligat amb la seva activitat com a excursionista. Jujol era un gran caminador i mai no va perdre aquesta afició. L'excursionisme actualment té un caràcter més esportiu, però llavors els objectius eren més

Jujol durant una excursió a Vilallonga del Camp; 1914.

«científics». Es tractava de descobrir, d'explorar una cultura, un país, un territori. Sempre procurava fer-se acompanyar per la família i a través de les excursions observava i explicava la realitat, les diferències de vegetació, de costums, de sistemes d'edificació. Li agradava distingir èpoques, intentar deduir evolucions, comprendre l'origen de les coses. Fèiem molts picnics i ell sovint prenia apunts, però sobre papers dispersos, sense seure; quatre ratlles ràpides sobre edificis, perfils, detalls constructius.

Desgraciadament, Jujol sempre va ser terriblement desordenat. Mai no va pensar a organitzar aquestes notes en carnets o llibretes. Per contra, dibuixava sobre trossos de paper solts, sovint el mateix paper que havia servit per embolicar el menjar!

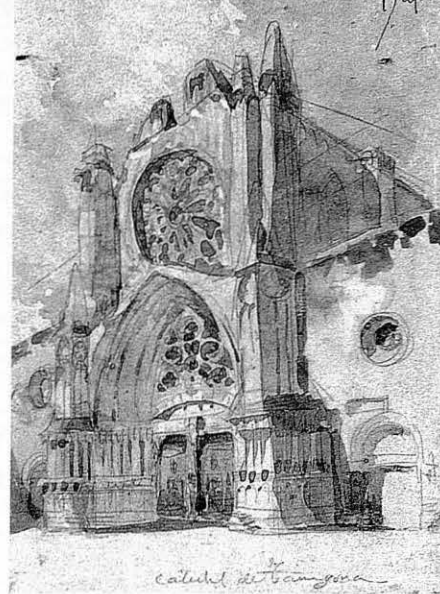
Paisatge de Vallvidrera. Croquis realitzat sobre un imprès de la Companyia Catalana de Gas i Electricitat; 1946.

q. En aquest sentit, potser pel fet de tractar-se d'un dibuixant excepcional, sembla que Jujol sentia una particular inclinació per la pintura.

J.M.J. El tema de la pintura és trist. Tenia condicions i afició, però mai no va poder dedicar-li el temps necessari. Sempre va estar esperant la jubilació per tal de dedicar-s'hi, però va morir abans d'aconseguir-la.

En realitat només va exposar una vegada, a les galeries Dalmau, l'any 1926, juntament amb altres autors de Tarragona com Castellar-nau i Martorell.

Una altra activitat artística a la qual va dedicar especial atenció fou l'escultura...

Catedral de Tarragona. Aquarel·la sobre cartó conservada a l'Arxiu Jujol; 1926.

Durant moltíssims anys, des de 1924, va ser professor d'escultura a l'Escola del Treball.

La veritat és que tant les seves pintures sobre tela com els seus models escultòrics responien a una línia figurativa. Malgrat tot, objectes com el sagrari de Bonastre o de Guimerà o llums com els de Vistabella eren, de fet, dissenys escultòrics molt més atrevits. En pintura passava el mateix. Quan es tractava d'un element mural aplicat fora d'un marc convencional, aleshores es tornava més abstracta, amb aquells trets personals tan característics.

q. Un tema que m'agradaria tractar ara és la fascinació per la invenció que va acompanyar Jujol durant tota la seva vida. De fet, ja de jove, abans de voler dedicar-se a l'arquitectura, havia fet incursions al camp de la invenció tècnica: estudis sobre una segadora, dissenys d'una locomotora i d'un rellotge elèctric, propostes per a una nova escriptura taquigràfica, inclús la realització d'un prototip d'automòbil, revelen aquest interès primerenc per tot el que era mecànic i tècnic.

J.M.J. Ell sempre va creure que les coses podien millorar, evolucionar, perfeccionar-se i modernitzar-se. Sempre va intentar transformar el seu propi entorn. Encara no havia acabat el batxillerat que ja es dedicava a fabricar els seus propis mobles. Nosaltres, a la família, conservem un banc construït en aquella

època, fet a base d'embalatges vells. Però la seva vocació no era tant saber treballar la fusta com transformar el que ja existia amb nous dissenys. Sempre procurava progressar a partir d'aquelles línies bàsiques que poguessin continuar essent vàlides.

q. Malgrat tot, és simptomàtica la lluita que sempre li va tocar mantenir amb els tècnics —és coneguda l'anècdota de les cobertes als tallers Manyach—. Una lluita, d'altra banda, bastant comuna a tots els personatges que han d'afrontar la tasca creativa únicament des de les pròpies conviccions, saltant-se la seguretat del que és convencional...

J.M.J. La veritat és que Jujol es va sentir sol tota la vida, com a tècnic i com a artista. Era un home atrevit que intentava sempre «traspassar» el límit. Sempre intentava construir amb el mínim de materials el màxim d'obra. Això es pot apreciar al Teatre del Patronat Obrer, als tallers Manyach, o a la seva pròpia casa, a Sant Joan Despí, feta sense murs de càrrega, a base d'envans dobles. Sempre va topar amb la incomprensió dels tècnics establerts i dels artistes consagrats. La gent que el valorava, els qui li oferien encàrrecs, eren persones allunyades del món professional o cultural, capellans rurals de Tarragona o pagesos enriquits de Sant Joan Despí.

q. Sabem que havia fet alguns mobles per a la casa Comas. Fins a quin punt traslladava aquesta capacitat de disseny al seu propi habitatge?

J.M.J. Desgraciadament, a casa tenim pocs mobles dissenyats per ell. Jujol disposava de pocs mitjans, el pressupost familiar era escàs. Tot i així, hi ha alguns objectes i elements: un menjador, unes tauletes de nit que complementen un llit barroc, una tauleta de centre, cadires, prestatgeries pirogravades, decorades per ell, un llum de peu i alguns objectes més petits.

q. Amb tot, un dels valors més destacats de Jujol era justament el fet de saber treure el màxim partit de pressupostos realment baixos...

J.M.J. I això és el que pot resumir millor els records que guardo d'ell. Aquesta capacitat d'extreure sempre el millor del seu entorn. No només dels elements materials sinó també de les persones. Recordo que treballava amb paletes modestos, de poble, i aquests acabaven identificant-se amb la seva obra. El mateix passava amb el pintor local convertit en una espècie de col·laborador seu o amb el ferrer, que al seu costat acabava fent coses que mai no hauria pensat que podia fer. I quan veia que aquests no acabaven de comprendre el que ell volia, encara ara el veig agafar les eines i, sense treure's mai l'americana, fer personalment allò que la seva ment concebia.

Diseny de sortidor en forma d'ocell, aprofitant un tub de plom, per a la font del Col·legi de les Carmelites de Tarragona; 1939.
Reproduccions fotogràfiques: Lourdes Jansana.

